

37.091.64:811.163.3
373.3.091.64:811.163.3'243

Ивана Главичиќ-Цилкова

ЈАЗИКОТ ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО ПРЕДМЕТОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК КАКО МАЈЧИН И КАКО НЕМАЈЧИН И ЈАЗИЧНИОТ ИЗРАЗ НА УЧЕНИЦИТЕ НА ЧАСОВИТЕ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

На оваа трибина сакам да споделам свои видувања во врска со знаењата и искуствата стекнати на додипломските студии на наставната насока на групата Македонски јазик и литература на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, а во минатите седум години и во наставничката практика по предметот Македонски јазик како мајчин и како немајчин.

Сосема накусо ќе се осврнам на две значајни теми што се од суштинско значење за воспитно-образовниот процес во основното образование, а тоа се: 1. јазикот во учебниците по предметот Македонски јазик како мајчин и како немајчин и 2. јазичниот израз на учениците на часовите по предметот Македонски јазик. Знаеме дека програмата за мајчин и за немајчин јазик не е иста, и, според тоа, целите и задачите на наставата не треба да бидат исти.

Пред да преминам на конкретни примери, би сакала да кажам дека продлабоченото учење на македонскиот јазик во основното училиште е многу важен предуслов за учениците успешно да ги совладуваат новите знаења, не само по македонски јазик, туку и од другите наставни предмети. Стекнатите знаења и способности од предметот Македонски јазик најмногу придонесуваат за развивање на творечките способности и за поттикнување на критичкото размислување кај учениците, а сето тоа резултира со зголемување на нивниот интелект и на способностите за логично размислување и заклучување.

Според наставните програми за основно образование, и според старата и според новата концепција, на јазикот му приоѓаме од две основни становишта, јазично и книжевно, кои низ годините се дополнуваат и се

прошируваат. Па, работиме според следните три наставни подрачја: Јазик и комуникација; Литература, творење и изразување и Медиумска писменост.

Кога зборуваме за јазикот во учебниците, не мислиме само на правописот и на граматичката точност, туку тоа го правиме од повеќе аспекти, а, пред сè, ставаме акцент на содржините: дали се сообразни на возраста на учениците; дали се интересни и разбирливи; дали се јазично коректни во секоја смисла; дали преку содржината (примери од фонетика, морфологија и синтакса, соодветни лексички единици и фразеолошки изрази; избрани песни, раскази, извадоци од романи и драми; извадоци од новинарски текстови) учениците ќе можат да ја совладаат наставната единица, односно дали ќе можат усвоените содржини подоцна да ги применат, сами да креираат слични содржини или да дадат слични примери, а како резултат на тоа, да им се прошират видците за творење и изразување.

Во учебниците по предметот Македонски јазик (мајчин или немајчин јазик) за седмо, осмо и деветто одделение (по старата програма) во најголем дел наидуваме на коректност во однос на содржините што се понудени, но при обработување на наставните единици се среќаваме и со примери што не соодветствуваат на содржината испланирана во наставната програма. Постојат целини од наставното подрачје Јазик што не се заокружени докрај, како и примери и вежби во кои првичната наставна единица е прескокната, а со тоа им се отежнува на учениците да ја разберат содржината.

Еве неколку воочливи примери:

Во учебникот за деветто одделение по предметот Македонски јазик за учениците од другите заедници среќаваме недоследности во делот Синтакса – хипотакса, каде што се дадени само пет вида зависносложени реченици (исказни, последични, условни, допусни и односни), додека, останатите четири се изоставени, а во секојдневната комуникација се од витално значење и имаат голема фреквенција (особено причинските и временските). Во учебникот за осмо одделение во делот Синтакса – паратакса, пак, опфатени се сите видови реченици, но примерите не се докрај соодветни.

Исто така, во овие учебници наидуваме на низа примери што се на нестандартен македонски јазик, на примери што имаат многу архаизми или се напишани на јазик што е неразбирлив за учениците што го изучуваат македонскиот јазик како немајчин.

Генерално, се разбира, треба да се внимава на точната употреба на интерпункциските знаци во учебниците, но, исто така, и на правописните знаци, особено на надредниот знак, кој се испушта, можеби, од технички

приини. Само со правилно користење и со постојано нагласување, учениците, низ нивоата што ги поминуваат, ќе ја разберат разликата во целост (*не* како негација наспроти *не* како кратка заменска форма за директен предмет; *и* како сврзник наспроти *и* како кратка заменска форма за индиректен предмет; *се* како повратна замена или како форма на помошниот глагол *сум* наспроти *се* како прилог и како замена).

Па, сметам дека треба да се направи подобро и пофункционално усогласување на учебниците за предметот Македонски јазик со односната наставна програма според новата образовна концепција.

Од друга страна, предложената и усвоена програма за шесто одделение за предметот Македонски јазик како мајчин и Македонски јазик за учениците од другите заедници е многу поконцизна. Програмата за Македонски јазик како немајчин е направена учениците да се стекнат со основната лексика и со комуникациските модели на македонски јазик што им се потребни во секојдневната комуникација.

Учебникот за шесто одделение за предметот Македонски јазик како мајчин според новата наставна програма, во голема мера дава една друга димензија од аспект на јазичната коректност – посочените примери се привлечни за учениците и сообразни на нивната возраст.

Учебникот е добро организиран, а кај содржините се забележува потребната системност и последователност, односно тоа дека едни со други се надоврзуваат и надополнуваат. Исто така, постои можност за поврзување на теоријата со практиката и за разни функционални форми на учење со разбирање. Програмата е прилагодена на возраста на учениците, предложени се многубројни активности што наставниците можат да ги реализираат на часовите, а, притоа, учениците низ забава и интеракција, без да почувствуваат оптоварување и монотонија, да ги усвојат содржините.

Како заклучок можеме да кажеме дека, доколку се примени доследно новата концепција во сите години од деветолетката, на добар пат сме за вистински да ги реализираме целите на часот, а притоа учениците да немаат тешкотии во разбирањето на наставните содржини и низ еден творечки континуитет да го збогатуваат и да го развиваат својот јазичен израз.

Кога зборуваме за јазичниот израз кај учениците, треба да поаѓаме од фактот дека не произлегува секој ученик од иста социјална средина и дека ние како наставници играме важна улога во зголемување на речничкиот фонд и, воопшто, на осовременувањето и култивирањето на јазичниот израз на учениците. Ние наставниците треба да бидеме пример за пристоен, доличен и културен јазичен израз на кој тие ќе се угледуваат. Во овој контекст ќе го подвлечеме и тоа што постојано ни го покажува наставната

практика, а тоа е фактот дека писмениот јазичен израз речиси секогаш е подобар од усниот, бидејќи, кога пишуваат, учениците имаат време да размислуваат, да ги одмерат и да ги изберат потребаната лексика, граматичките форми и структурата на речениците.

Како наставници и како креатори на наставниот процес, треба да имаме предвид дека новите генерации се преоптоварени од социјалните мрежи и од разните форми на тавтологија, нејасности, осиромашување или непотребно натрупување на јазичниот израз што се постојано присутни, па, разбирливо е тоа да влијае и на осиромашувањето и на јазичниот израз на учениците.

Но, за секој проблем постои решение.

Првенствено, учениците не треба да бидат постојано изложени на негативни критики од страна на родителите и наставниците. Ние како наставници треба да ја коригираме сегашната состојба со тоа што ќе им предлагаме и ќе користиме наставни форми и илустративни содржини што ќе ги интересираат. Сметам дека, дури, треба да бидат и малку послободни во изборот на лектирата, да се чуе и нивниот глас, односно да ревидираме и да приспособиме жанрови што ним им се интересни, па, така, полака ќе го збогатиме и ќе го вратиме јазичниот израз на учениците на добар колосек на јазичната комуникација. Исто така, ние наставниците треба во соработка со учениците да ги определуваме и да ги креираме комуникациските теми и работните материјали и вежбите што ги користиме на часовите.

Секако, останува општиот заклучок дека јазикот во учебниците и јазичниот израз на наставниците се клучевите што го отвораат интересот на учениците за поправање на сопствениот јазичен израз.

Авторката предава македонски јазик во
ООУ „Петар Здравковски-Пенко“ – Скопје